

GYETVAI ANNA

VARÁZSOLJUNK...

ISKOLAI BÁNTALMAZÁST MEGELŐZŐ PROGRAMOK BEMUTATÁSA

„A lelket bizonyos varázslattal gyógyíthatjuk, s e varázslat a szép szó.”
(Szókratész)

Álmodozni, gondolatokkal játszani jó dolog. Eljátszhatunk a gondolatnál, hogy ha lenne egy varázspálcánk vagy jönne egy jótündér, egy szempillantás alatt eltüntethetnénk az agressziót, a bántalmazást az osztályunkból, az iskolákból, a világból. Attól a pillanattól kezdve minden más lenne. Nem lenne csúfolódás, verekedés, tárgyak dobálása és ezek miatt hullatott sok-sok könnycsepp.

Azt gondolom, ahogy az előző (Katedra, 2021/május) cikkben bemutatott elméletek is alátámasztják, hogy mindennek megvan a maga helye, szerepe a világban. Nincs ez máshogyan az agresszióval sem. Viszont azt is megismerhettük az elméletekből, hogy az agresszív viselkedésnek mennyi negatív hatása lehet. Épp ezért helyzethez és lehetőségeinkhez mérten, pedagógusként fontos valamilyen módon beavatkozni, kezelni azt.

Varázspálcával ugyan nem tudok szolgálni a kedves Olvasónak, azonban jelen írásban szeretnék bemutatni néhány jó példát, gyakorlatot, forrást, amelyek alkalmazásával, átgondolásával talán apró varázslatok születhetnek.

HOGYAN KEZDŐDIK

A magyar nyelvben a bántalmazás áll talán legközelebb a „bullying” szóhoz, de az angol nyelvű kifejezés hivatalos megfelelőjét még nem találták meg. A bullying legfőbb jellemzője, hogy a felek erőviszonyai egyenlőtlenek (mind fizikai, mind mentális, lelki értelemben), a bántalmazás rendszeresen történik, szándékosság vezérlé, de konkrét célja nincs (Jármí, 2015). Történet személyesen vagy az online térben, lehet fizikai vagy verbális, közvetlenül (direkt) vagy közvetetten (indirekt) is szólhat az áldozatnak (Buda és mtsai., 2008). A kutatások szerint a gyermekek kétharmadát érinti.

Mivel minden résztvevőt (bántalmazó, áldozat, szemlélődők) mélyen érint egy bullying folyamatban, ezért fontos, hogy a prevenció és inter-

venció programok három szinten is dolgozzanak a hatékonyság érdekében, mégpedig kognitív (megértsék, megismerjék a gyerekek a jelenség fogalmát, típusait), viselkedéses (tudják a praktikus, gyakorlati teendőket, ha ilyen helyzetbe kerülnek) és érzelmi/motivációs (érezzék át az egyes szereplők nehézségeit, és ebből adódóan motiváltak legyenek a tanultak alkalmazására) szinten (Jármí, 2019).

Általában jellemző, hogy ezeket a foglalkozásokat az osztályfőnök tartja az osztálynak, de fontos, hogy minden pedagógus odafigyeljen, felfigyeljen és beavatkozzon egy bántalmazó helyzetbe, illetve tematikus szülői értekezleten a szülőkhöz is kicsit közelebb lehet hozni a témát, hogy minél érzékenyebben, erre nyitott szemmel figyeljenek a gyermekekre.

A LEGKISEBBEKNEK

Kicsit talán érdekes belegondolni, de a bántalmazás megelőzése érdekében már az óvodás korosztály számára is dolgoztak ki programokat. Az egyik ilyen, egy magyarországi, 2015-ben létrejött projekt a „Nyugi Ovi” nevet kapta. Csoportfoglalkozások keretében öt témát, szabályt érintenek, melyek a következők: 1. mindenkit befogadunk a csoportba, 2. elmondjuk, amit érzünk, 3. nem bántjuk egymást, 4. megvédjük, ha valakit bántanak, 5. szólunk, ha valakit bántanak. A foglalkozások játékosak és egy mesés kerettörténetbe vannak építve. A program része a pedagógusok képzése és szülői alkalmak is. Amennyiben részletesebben érdeklí a program a kedves Olvasót, az infografikán megtalálhatja a NyugiOvi Program módszertani kézikönyvét (Bővebben: infografika – 1).

ALAPISKOLÁSOKNAK

Már a cikk előző részében említettem róla, hogy a skandináv országokban kezdtek el legkorábban foglalkozni az iskolai agresszióval, bántalmazással. Épp ezért megkerülhetetlen, hogy szót ejtsünk egy sikeres skandináv- finn programról, amelynek magyarországi adaptációját is létrehozták. Ez a KiVa program. A progra-

mot prof. Christina Salmivalli és Elisa Poskiparta fejlesztette ki, több éves kutatásukra alapozva. A számok szerint Finnországban nagy hatékonysággal működik, nemzeti programmá minősült. Az iskolák 90%-a alkalmazza, ami évente 20–30%-kal csökkenti az iskolai bántalmazások előfordulását (Jármí, 2019). A KiVa foglalkozások 10 duplaórát igényelnek. Változatos eszköztárat használnak, például filmet, beszélgetést, szerepjátékot, csoportos feladatokat. A programhoz számítógépes játék is tartozik, amely növeli a program népszerűségét és a motivált részvételt a gyerekek körében (Jármí és mtsai, 2012). A program három egymásra épülő egységből áll, amelyeknek témája és mélysége korosztályi sajátosságokhoz igazodik. Az első az 1–3. osztályban, a második a 4–6. és a harmadik a 7–9. osztályokban ajánlott. A foglalkozásokat minden esetben az osztályfőnök vezeti, ezzel is segítve azt, hogy a gyermekekkel való kapcsolata és bizalma is elmélyülhessen. A KiVa tematikája fokozatosan jut el a bántalmazás témájához. Először a csoportkohézió, csoportnorma, egymás elfogadása, megismerése a cél (Jármí és mtsai, 2015). Úgy gondolom, ez a fokozatosság kulcsfontosságú lehet a hatékonyság tekintetében. Fontos az a pedagógusi attitűd, hogy a foglalkozások során nem frontálisan mondják el a gyermekeknek – a bántalmazónak is –, hogy mit csináltak rosszul, mik a szabályok és mit kellene máshogy tenni, hanem hagyják, hogy a nagy felismerésekre a gyerekek önmaguk jöjjenek rá és mondják ki, esetleg finoman rávezetik őket, de elengedhetetlen, hogy a gyerekek elmondhassák a véleményüket, megoldási ötleteiket (Jármí és mtsai, 2015) (Bővebben: infografika – 2).

Az egyik legnagyobb hatékonysággal dolgozó megelőző program a kidolgozójáról, Olweus-ról kapta a nevét. Egy norvég programról van szó, amely szintén kutatási eredményeken alapszik. A hatásvizsgálatok szerint 20–70%-kal csökkenti a bullying megjelenését – kiterjesztve a személyes és az online formájára is. Ezenkívül az

antiszociális viselkedés is csökkent a tanulók körében, illetve javultak az osztályokon belüli kapcsolatok is. Külön hangsúlyt helyez az iskolai, osztály- és az egyéni szinten történő prevencióra (Berta, Dombi, 2017).

KÖZÉPISKOLÁSOKNAK

A nagyok korosztálya sem maradhat ki a bullying prevenció programokból. Az ő számukra az ENABLE nemzetközi program ajánlható, melynek a megvalósítása egy tanév során 10 tanórát vesz igénybe. Az osztályfőnökön kívül bevonható közös vezetéshez egy másik pedagógus kolléga vagy esetleg az iskolapszichológus. A program alapját a kamaszok önismereti igényére és a kortárs visszajelzések fontosságára építették fel (Jármi, 2019). Két modellel van lehetőség dolgozni a program során. Az egyik a SEL (Social Emotional Learning) – ebben az esetben saját és mások érzelmeinek felismerése és megértése kerül a fókuszba, a fő cél pedig a társas készségek, empátiás készség és az érzelmi intelligencia fejlesztése. Természetesen a bántalmazás témakörét is érinti ez a modell is. Egy további program pedig az antibullying-modell, amely közvetlenül az iskolai bántalmazásra helyezi a hangsúlyt (Jármi, 2019) (Bővebben: infografika – 3).

HÁTRÁNYOS HELYZET

A Komplex Instukciós Program (KIP) magyarországi megvalósítója Nagy Emese. A program célja a hátrányos helyzetű gyermekek osztályban elfoglalt helyének a javítása. Alapvetően nem bántalmazásprevenció céljából született a program, de „mellékhatásként” elmondható, hogy a kortárs bántalmazás is jelentős csökkenést mutatott (K. Nagy, 2015)

MITŐL LESZ HATÉKONY?

Várnai Dóra és munkatársai (2016) több tanulmány alapján állítottak össze egy listát, hogy mi a hatékony prevenció program kulcsa:

1. a teljes iskolára kiterjed
2. több korcsoportot is bevonnak a foglalkozásokba
3. változatos, a gyerekek számára érdekes eszközzel dolgoznak
4. az interaktív foglalkozások mellett teret kapnak az explicit ismeretek is a bullying témaköréről
5. a szemlélők szerepének kiemelt hangsúlyozása több nézőpontból is (az ő szerepük a legnagyobb a bullying-helyzet alakulásában, így nagy jelen-

tősséggel bír, ha elmozdulnak a passzív szerepből)

6. a pedagógusok aktív szerepe a bántalmazás kezelésében

7. bántalmazást elutasító csoport- és iskolai normák kialakulását célozzák meg

8. a bántalmazás esetén a segítségkérés jelentőségének a hangsúlyozása, illetve elérhető lehetőséget is biztosítanak erre

9. a prevenció tevékenységet megfigyelik

A GYAKORLATBAN

Az előzőekben bemutatott bullying prevenció programok nemzetközileg elismertek, és a hatékonyságuk is kutatásokkal igazolt. Amennyiben az intézményi keretek lehetővé teszik, érdemes program szinten is beépíteni az iskolák életébe a megelőzést, amennyiben viszont erre nincs lehetőség, azzal is varázsolhatunk, ha a hivatkozott módszertani könyvekből, cikkekből csupán egy-egy gyakorlatot építünk be a diákok mindennapjaikba.

Amennyiben esetleg kérdőívvel mérnénk fel, hogyan is állnak a tanulók az iskolai erőszak tekintetében, a Figula Erika és munkatársai (2008) által kidolgozott Iskolai Erőszak Kérdőívet érdemes megismerni. A kérdőív 70 állítást tartalmaz, amelyeket egy négyfokú skálán kell értékelni. Öt dimenziót vizsgál: áldozat, csatlakozó beavatkozás, segítő beavatkozás, szemlélő, támadó. Ezen belül 13 alskálát tartalmaz (Bővebben: infografika – 5).

Léteznek már olyan tanulást és aktivitást segítő alkalmazások, amelyekkel színesebbé tehetünk egy-egy foglalkozást. Ilyen a mentimeter.com és a kahoot.com oldalak, ahol például szá-

vazást hozhatunk létre, vagy közös szöveghőt készíthetünk egy témával kapcsolatban, kvízt készíthetünk a tanult anyagról. A csatolt infografikákon megtalálhatók a weboldalak címei, ahonnan ingyenesen tölthetők le a bemutatásra került programok segédletei, illetve egyéb bántalmazásprevenció témaköréhez kapcsolódó tartalmak.

Hiszek benne, hogy minden pedagógusnak van egy saját varázspálcája, amelyet ki-ki maga állít össze a személyiségéből, módszerekből, gyakorlatokból, tudományból. Remélem, e tanulmány kicsit hozzájárul majd a varázspálcák alakításához.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

- Buda, M., Kőszeghy, A. & Szirmai, E. (2008). Iskolai zaklatás- az ismeretlen ismerős. *Educatio*, 3, 373-386.
- Jármi, É. (2019). Az iskolai bántalmazás (bullying) megelőzése. *Educatio*, 28 (3), 528-540.
- Várnai, D., Zsíros, E. & Németh, Á. (2016). A kortársbántalmazás (bullying) mint népegészségügyi probléma. *Egészségfejlesztés*, 4, 12-24.
- Jármi É., Péter-Szarka Sz. & Fehérpataky, B. (2015) A KiVa-program hazai adaptálásának lehetőségei. http://iskon.opkm.hu/admin/upload/KiVa_adaptacios_tanulmany.pdf
- Jármi, É. (2015). Iskolai bántalmazás megelőzésére és bántalmazást elutasító csoportnorma kialakítására irányuló gyakorlatok és alkalmazási útmutató. <https://docplayer.hu/9632502-Iskolai-bantalmazas-megelozesere-es-bantalmazast-elutasito-csoportnorma-kialakitására-iranyulo-gyakorlatok-es-alkalmazasi-utmutato.html>
- Berta, R. & Dombi, E. (2017). Az iskolai zaklatás körforgása: az iskolai zaklatás és az osztálylégkör kapcsolatának vizsgálata 12-14 évesek körében. *Magyar Pedagógia*, 117/3, 257-274.
- Figula, E., Margitics, F., Barcsa, L., Madácsi, M., Pauwlik, Zs. & Rozgonyi, T. (2008). Iskolai erőszak kérdőív – felhasználói kézikönyv. Krúdy Könyvkiadó, Nyíregyháza.
- K. Nagy, E. (2015). KIP-könyv I-II. Miskolci Egyetemi Kiadó, Miskolc.

